

Βιβλιοπαρουσίαση

Τίτλος: *Το Πρωτείο της Δημοκρατίας. Η σοσιαλδημοκρατία μετά τη σοσιαλδημοκρατία.*

Συγγραφέας: Γιώργος Σιακαντάρης

Σελίδες: 348

Έτος έκδοσης: 2019

Εκδόσεις: Αλεξάνδρεια

Νίκος Παπαδάκης

Καθηγητής και Διευθυντής του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας & Τεκμηρίωσης
(ΚΕΠΕΤ), Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης
Αν. Διευθυντής Κέντρου Ερευνών & Μελετών Πανεπιστημίου Κρήτης (ΚΕΜΕ-Π.Κ)

Ο μετέωρος (;) μετασχηματισμός.

«Το Πρωτείο της Δημοκρατίας» (Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2019)

του Γιώργου Σιακαντάρη

Η μελέτη του Πολιτικού Φαινομένου και των κρίσιμων διαστάσεων αυτού δεν είναι μεθοδολογικά, επιστημολογικά και αξιακά απροϋπόθετη. Σε πρόσφατο κείμενο μου είχα υποστηρίξει ότι στις καταστατικές προϋποθέσεις αυτής της μελέτης συμπεριλαμβάνονται η πειθαρχημένη διεπιστημονικότητα, ο «μεθοδολογικός πλουραλισμός» και η αναλυτική δύναμη που αρδεύεται από τη σύνθεση της ιστορικότητας με την τροπικότητα της πολιτικής, ώστε η όποια παραδειγματική ορθοδοξία να συναρθρώνεται με την προταγματική δυνατότητα (βλ. Παπαδάκης 2017: 112). Όπως έχει επισημάνει ο Καθηγητής Μεταξάς «η Πολιτική ως ιστορική απάντηση ..., αποτελεί σήμερα περισσότερο από ποτέ, έστω και κατ' ιδανική αναμονή την «κύρια γενική οργανωτική διαδικασία ειρηνόφιλης παρέμβασης στο όνομα της θέλησης των πιο πολλών ανθρώπων» (Μεταξάς, 2016: 27- 28). Αναλαμβάνοντας ένα δύσκολο εγχείρημα ο, Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας και επιδραστικός δημόσιος διανοούμενος, Γιώργος Σιακαντάρης, ήτοι να πλοηγηθεί στα αξιακά θέμεθλα της σοσιαλδημοκρατίας όσο και στις καταγωγικές σημασίες αυτών και να αναδείξει τις θεμελιακές συνιστώσες ενός σύγχρονου μετασχηματισμού της, εστιάζει στα επιγενόμενα της κρίσης της σοσιαλδημοκρατίας και αναζητεί τους όρους συγκρότησης του αναπροσδιορισμού της. Και το κάνει με ένα βιβλίο που διακρίνεται αναντίλεκτα από επιστημονική θεμελίωση, καθαρό λόγο (με την έννοια του *discourse*) και αφηγηματική δύναμη, που του επιτρέπει με δελεαστικό (για τον αναγνώστη) τρόπο να συνδυάσει την πρωτόχρονη με την υστερόχρονη αποτίμηση της σοσιαλδημοκρατίας. Ενός πλέγματος ιδεών δηλαδή που άλλαξε την Ευρώπη, στην πορεία απονευρώθηκε και τώρα πλέον η ανθεκτικότητα της φαίνεται να συναρτάται με τον καταστατικό αναπροσδιορισμό της. Γι αυτό άλλωστε και ο συγγραφέας εκκινεί από το (ενδεχομένως αναγωγιστικό) «τρίλημμα» του Dani Rodrik αναφορικά με τα πολιτικά συστήματα, ήτοι την επιλογή ανάμεσα σε τρία αγαθά: τη δημοκρατία, την εθνική κυριαρχία και την υπερ-παγκοσμιοποίηση.

Το βιβλίο με τίτλο «Το Πρωτείο της Δημοκρατίας» συνιστά μια λεπτέχνιτη όσο και δελεαστική διανοητική πρόκληση, δεδομένου ότι ο συγγραφέας δεν δείχνει να θέλγεται κατ' ελάχιστον από την ελκυστικότητα των επιδραστικών διαφορικών διαμοιρασμών

και συνακόλουθα των «βολικών» διαιρετικών τομών της εποχής μας. Πράγμα εξαιρετικά σημαντικό. Θα μου επιτρέψετε μια ανίερη αναπλαισίωση της αμφιλεγόμενης αξιωματικής θέσης της Πολιτικής Θεολογίας του Carl Schmitt (βλ. Schmitt 2016). Το βιβλίο του Γιώργου Σιακαντάρη αποτελεί την εμπράγματη απόληξη μιας κατ' εξοχήν απόφασης σε μια κατ' εξαίρεσιν συνθήκη: την απόφαση να αποδεχθεί ο συγγραφέας την κρίση της σοσιαλδημοκρατίας, την *«αμηχανία που σήμερα χαρακτηρίζει τις δυνάμεις της σοσιαλδημοκρατίας – οι οποίες μετά την κρίση αντί να κερδίζουν, έχουν ακόμα μεγαλύτερες απώλειες»*, όπως επισημαίνει ο συγγραφέας (σελ. 14) και τελικά την υποχώρηση της σε επίπεδο πολιτικής και εκλογικής απεύθυνσης, σε ένα περιβάλλον νεόδμητων διαιρετικών τομών μεταξύ ριζοσπαστικής αριστεράς και φιλελεύθερης δεξιάς αλλά και συχνής οικειοποίησης, αν όχι και υφαρπαγής αξιακών αναφορών της (όπως είχε επισημάνει εύστοχα ο Καθηγητής Κοντιάδης στο βιβλίο του «Η σοσιαλδημοκρατία σήμερα»- Αθήνα: Πόλις 2017).

Ο Σιακαντάρης εκκινεί από την τολμηρή (και σίγουρα συζητήσιμη) θέση ότι η σοσιαλδημοκρατία *«αν και γεννήθηκε ως η παράταξη του σοσιαλισμού, μετασχηματίστηκε σε παράταξη του πρωτείου της δημοκρατίας»* και εξελίχθηκε σε μια *«παράταξη που πρεσβεύει ότι καμία κοινωνική δημοκρατία δεν μπορεί να υπάρξει εκεί όπου απουσιάζει η πολιτική δημοκρατία»* (σελ. 15). Τούτων δοθέντων, ο συγγραφέας δίδει ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της δημοκρατίας ως εγκάρσιας γραμμής που διασχίζει όλες τις αξίες και αρχές της σοσιαλδημοκρατίας και θεωρεί ότι *«η ενίσχυση του Πρωτείου της Δημοκρατίας μπορεί να αποτρέψει την κυριαρχία μιας μεταδημοκρατίας των λαϊκιστών και των αντιπολιτικών»* (σελ. 15). Για να συμβεί αυτό ωστόσο, ο Σιακαντάρης εξηγεί ότι δεν χρειάζεται μια μετασοσιαλδημοκρατία, αλλά μια σοσιαλδημοκρατία με νέες ριζοσπαστικές προτάσεις για την επαναφορά του Πρωτείου της Δημοκρατίας *«από το εθνοκρατικό του πλαίσιο λειτουργίας σ' αυτό μιας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας»* (σελ 15). Μια καταστατική αναπλαισίωση λοιπόν.

Αυτό είναι και το εδραίο ερμηνευτικό νήμα που προσδιορίζει τις περιεχομενικές συνιστώσες του βιβλίου του Σιακαντάρη. Ο Σιακαντάρης επιλέγει να εστιάσει στις κρίσιμες στιγμές– ιστορικά επεισόδια για τη διαχρονική συγκρότηση της σοσιαλδημοκρατίας, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνει στην αξιακή και φιλοσοφική της θεμελίωση, ειδικά στο πρώτο και στο πέμπτο κεφάλαιο. Θεωρώντας ο συγγραφέας ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα της σοσιαλδημοκρατίας σήμερα είναι η αποπολιτικοποίηση

του λόγου της και η αδυναμία της να ερμηνεύσει νέα κοινωνικά φαινόμενα που διευρύνθηκαν λόγω του κοινωνικού κόστους της Κρίσης και συνακόλουθα της Ύφεσης, επιλέγει να ξεκινήσει το βιβλίο του με πέντε μύθους για τη σοσιαλδημοκρατία και να καταλήξει στο όγδοο κεφάλαιο σε 5 μείζονες προκλήσεις, οι οποίες εκδιπλώνουν και τις θεμελιώδεις αγωνίες του διανοούμενου Σιακαντάρη για το Παρόν και το Μέλλον της Σοσιαλδημοκρατίας. Αφετηριακά λοιπόν αποδομεί τεκμηριωμένα και με κριτική επισκόπηση θέσεων και μελετών σημαντικών διεθνών διανοητών τους 5 μύθους που θεωρεί ότι υφίστανται επίμονα:

α) Την άποψη ότι σοσιαλδημοκρατία σημαίνει σοσιαλισμός και δημοκρατία, υπενθυμίζοντας ότι πάνω και πέρα από όλα «σοσιαλδημοκρατία σημαίνει διαρκής αυτομετασχηματισμός και αυτοαμφισβήτηση» (σελ. 22), αλλά και επισημαίνοντας εύστοχα το ρόλο του περίφημου κοινωνικού ζητήματος και συνακόλουθα των ανισοτήτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης, στη διαμόρφωση της ατζέντας πολιτικής της σοσιαλδημοκρατίας και του μεταρρυθμιστικού της χαρακτήρα. β) Την άποψη ότι η σοσιαλδημοκρατία ανήκει στο Κέντρο, το οποίο γνωρίζουμε άλλωστε ότι αποτελεί μια ρευστή και αμφιλεγόμενη έννοια στην πολιτική επιστήμη. Εδώ ο Σιακαντάρης είναι σαφής, επισημαίνοντας ότι ιστορικά η σοσιαλδημοκρατία στην Ευρώπη «ήταν πάντα ο χώρος που επιδίωκε να ασκεί αριστερές πολιτικές στα κέντρα των κοινωνιών» (σελ 24). γ) Την θέση ότι σήμερα χρειαζόμαστε μια αριστερή σοσιαλδημοκρατία, στην οποία αντιτάσσει ότι όλη η ιστορία της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας δεν είναι το υπεσχημένο ενός Παραδείσου, αλλά η «αέναη σύγκρουση (και ενίοτε σύνθεση) τριών ρευμάτων, δηλαδή των αριστερών, κεντρώων και δεξιών ρευμάτων εντός της» (σελ. 25). δ) Την επίμονη άποψη ότι ο μόνος «στρατηγικός αντίπαλος της σοσιαλδημοκρατίας ήταν πάντα η συντήρηση, η Δεξιά και ο νεοφιλελευθερισμός» (σελ 25). Εδώ ο Σιακαντάρης, μέσα από μια ιστορική επισκόπηση των αρχών των σοσιαλδημοκρατικών μοντέλων στην μεταπολεμική Ευρώπη και της κεινσιανής ατζέντας της ΗΠΑ και τελικά της συνύπαρξης δυο πόλων προόδου και ευημερίας, εξηγεί γιατί (κατ' αυτόν) ο στρατηγικός αντίπαλος της σοσιαλδημοκρατίας σήμερα, αλλά τελικά και της πολιτικά φιλελεύθερης κεντροδεξιάς, είναι οι δυσανεκτικοί εχθροί των ανοικτών κοινωνιών (βλ. σελ 28).

ε) Όσα έχουν προηγηθεί επιτρέπουν στο συγγραφέα να επιχειρήσει να αποδομήσει τον 5^ο μύθο ότι «η σοσιαλδημοκρατία χάνει γιατί με τον Τόνι Μπλε, αλλά και μετά από αυτόν, έγινε φιλελεύθερη» (σελ. 31), υπενθυμίζοντας κάτι που συχνά ξεχνάμε στη σύγχρονη δημόσια συζήτηση: ότι δηλαδή η σοσιαλδημοκρατία εξ ορισμού ήταν και

οφείλει να παραμείνει πολιτικά φιλελεύθερη, αρδευόμενη από το Rawls αλλά και από την πολιτική και ιδεολογική κληρονομιά των Bernstein, Bauer, Brandt, Palme κ.ά..

Εντοπίζοντας εύστοχα την επικυρίαρχη και εμπράγματη νέα διαιρετική τομή, μεταξύ πολιτικής και αντιπολιτικής, ο Σιακαντάρης δίνει τη δική του (ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ερμηνεία) για την σοβούσα και επίμονη κρίση της σοσιαλδημοκρατίας, εκδιπλώνοντας και τον προταγματικό του λόγο. Γράφει λοιπόν: *«(Η σοσιαλδημοκρατία) χάνει γιατί αδυνατεί να υπερβεί το κλουβί του εθνικού κράτους και έτσι αδυνατεί να χαράξει πολιτικές μιας νέας ανοδικής κινητικότητας. Δεν κατόρθωσε να κάνει την παγκοσμιοποίηση αφήγηση της συμμαχίας της με τα μεσαία και τα ασθενέστερα στρώματα, χωρίς να συγκρουστεί με τα ανώτερα, στη βάση κοινωνικών πολιτικών που εστιάζουν στα κέντρα των κοινωνιών. Παρακολουθεί αλλά δεν προγραμματίζει την παγκοσμιοποίηση»* (σελ. 35).

Για να προσεγγίσει την ανανεωμένη σοσιαλδημοκρατία και τις καταστατικές προϋποθέσεις ανασυγκρότησης της στο ρόλο πλέον του «επικεφαλούς της παγκοσμιοποίησης», ο Σιακαντάρης αναλύει στη συνέχεια τις τρεις φιλοσοφικές πηγές της σοσιαλδημοκρατίας (το Διαφωτισμό *per se*, την έννοια της προόδου και την πολυδιάστατη σχέση του σοσιαλισμού με τον πολιτικό φιλελευθερισμό προσεγγίζοντας την μακριά από τον πολιτικό δογματισμό που συχνά τίκτει ατεκμηρίωτους διαφορικούς διαμοιρασμούς- με όρους Φουκώ-). Εν συνεχεία, ο Σιακαντάρης ενσκήπτει σε τρία διανοητικά δίπολα μετάβασης, αναλύοντας αρχικά το δίδυμο- δίπολο Μαρξ Καντ, που *«διέπει οριζόντια όλη τη συγκρότηση της σοσιαλδημοκρατίας»* κατά το συγγραφέα (σελ. 77) και συνακόλουθα τη σχέση καντιανής ηθικής και σοσιαλδημοκρατίας, ενσκήπτοντας μετά στη σύγκρουση Bernstein και Kautsky και τον επιδραστικό αναθεωρητισμό του Bernstein στις ντετερμινιστικές (με όρους διαλεκτικού και ιστορικού υλισμού) μαρξιστικές ερμηνείες αλλά και στο ρόλο του Γάλλου διανοούμενου Jean Jaures στην επικράτηση των απόψεων του Bernstein και καταλήγοντας στη μετάβαση από τον Carlo Roselli στον Βίλι Μπραυτ.

Μετά την γοητευτική πλοήγηση στην κίνηση των ιδεών, ο συγγραφέας μεταβαίνει στα μείζονα ιστορικά επεισόδια στην ιστορική εξέλιξη της Σοσιαλδημοκρατίας, εκκινώντας από τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης και αναζητώντας το path dependency (την ιστορική στιγμή του τότε στο τώρα) στην πορεία μετασχηματισμού τόσο του σουηδικού σοσιαλδημοκρατικού εργατικού κόμματος με την αφετηριακή απαγκίστρωση των

σουηδών σοσιαλδημοκρατών από το δόγμα του μαρξισμού, όσο και του γερμανικού SPD με ιδιαίτερη έμφαση στο Συνέδριο του Μπαντ Γκόντεσπεργκ το 1959 και την *«οριστική απόρριψη της έννοιας της σοσιαλιστικής οικονομίας, ως κάτι που μπορούσε να επιβληθεί από την πολιτική»* (σελ. 149). Σε μια τέτοια ανάλυση όπως αυτή που επιχειρεί ο συγγραφέας, δεν θα μπορούσε να λείπει η εξέταση της διαμόρφωσης της «μη κλασικής» γαλλικής σοσιαλδημοκρατίας (για τα παράδοξα της οποίας ο συγγραφέας ισχυρίζεται ότι βρίσκει αναλογίες με τα παράδοξα της πολιτικής ιστορίας της ελληνικής σοσιαλδημοκρατίας, ζήτημα στο οποίο σκοπεύει να επανέλθει με νέο βιβλίο), όσο και στα επισυμβαίνοντα στον ιταλικό ευρωκομμουνισμό.

Στην ουσία τα πρώτα 3 κεφάλαια έχουν θέσει, εν τοις πράγμασι, τις βάσεις για την ανάλυση από το Σιακαντάρη, στο 4^ο κεφάλαιο, των ποικίλων εκδοχών και πτυχώσεων του ολοκληρωτισμού, τον οποίο θεωρεί ιστορικά και συγχρονικά το στρατηγικό αντίπαλο της σοσιαλδημοκρατίας. Η έντιμη και τεκμηριωμένη κριτική του στον κομμουνισμό, του επιτρέπει να αναδείξει πώς η έωλη θεωρία των δυο άκρων και η συνακόλουθη ταυτιστική της λογική *«έπληξε καίρια την σοσιαλδημοκρατία»* (σελ 199), καθώς ενώ υπέφερε και από τα δυο άκρα (όπως επισημαίνει ο συγγραφέας) δεν ενδιαφέρθηκε να απαντήσει συστηματικά και πειστικά.

Το 5^ο κεφάλαιο αποτελεί μια ριζοτομική επισκόπηση των πολιτικών και πρακτικών αρχών της μεταπολεμικής σοσιαλδημοκρατίας. Εκκινεί φυσικά από την εμβληματική Θεωρία της Δικαιοσύνης του Rawls, για να συνεχίσει με τις μεταβλητές και τα πεδία ισότητας προσδιορίζοντας συγχρόνως και τα πεδία παρέμβασης της δημόσιας πολιτικής σε μια σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία. Εστιάζει, στη συνέχεια, στην αναδιανεμητική προσέγγιση στην ισότητα των ευκαιριών, συζητώντας και απαντώντας στις συγχύσεις της κριτικής του Rosanvallon αλλά και αποδομώντας (με τη συνδρομή ιδίως του Spitz και του εγχειρήματος του για κανονικοποίηση της ρεπουμπλικανικής προσέγγισης, στο οποίο ο Σιακαντάρης ενσκήπτει με ιδιαίτερο ενδιαφέρον) τη χαρισματική ιδεολογία (αξιοσύνη) των νεοφιλελεύθερων. Όπως αποφαίνεται με σαφήνεια ο Σιακαντάρης *«δίκαιη τελικά είναι αυτή η κοινωνία στην οποία επικρατούν δίκαιοι αναδιανεμητικοί θεσμοί»* (σελ. 242). Και αυτό δεν είναι καθόλου αυτονόητο ως επιχείρημα, ιδίως στους καιρούς μας.

Φυσικό επακόλουθο του προηγηθέντος κεφαλαίου, είναι το 6^ο κεφάλαιο με την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, αναλυτική και τεκμηριωμένη κριτική επισκόπηση των μεταπολεμικών σοσιαλδημοκρατικών μοντέλων και παραδειγμάτων Κράτους Πρόνοιας, αρχής γενομένης από τη «χρυσή τριακονταετία» του κοινωνικού κράτους και της συνύπαρξης του (ή και συμβολής του- κατά David Harris) στους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Το 7^ο κεφάλαιο αναμετριέται με το σύγχρονο θεμέλιο τρόπο πολλών κυβερνήσεων (δεδομένης και της επικυριαρχίας του ανελαστικού δόγματος της δημοσιονομικής πειθαρχίας με κάθε κοινωνικό κόστος- βλ. Παπαδάκης 2018: 18), αυτό των δημοσίων δαπανών, ενώ επισκοπεί κριτικά το ρόλο των μεγάλων εταιρειών στο σύγχρονο διεθνοποιημένο και μετασχηματιζόμενο καπιταλισμό. Άλλωστε για τον Σιακαντάρη *«ο σημερινός νεοφιλευθερισμός, μια καθόλα έλλογη αλλά έντονα ταξική ιδεολογία δεν είναι (πια) η θεωρία του αόρατου χεριού και των αγορών. Είναι η θεωρία που επιδιώκει ένα ανεξέλεγκτο χρηματοπιστωτικό σύστημα..... που (μεταξύ άλλων) ενδιαφέρεται για την περιστολή των κρατικών δαπανών, αλλά ζει από την αύξηση του ιδιωτικού χρέους»* (σελ. 270 – 271). Στο 8^ο κεφάλαιο στρέφει τον ερευνητικό και ερμηνευτικό του φακό στη διακυβέρνηση σε συνθήκες αυξημένης επισφάλειας και απονεύρωσης της πολιτικής (συζητώντας μεταξύ άλλων και ασκώντας ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα κριτική στον Crouch και στα συστατικά στοιχεία της προσέγγισης του περί μεταδημοκρατίας), όσο και σε συνθήκες επικαθορισμού του πλέγματος της δημόσιας πολιτικής από την οικονομική ορθολογικότητα (βλ. Παπαδάκης 2018: 20). Εστιάζοντας στην κοινωνία της διακινδύνευσης, ιδιαίτερη έμφαση δίνει ο συγγραφέας στις, κατά Bauman, «παράπλευρες απώλειες» και συνακόλουθα στους «περιττούς ανθρώπους» των σύγχρονων καταναλωτικών και καπιταλιστικών κοινωνιών, δηλαδή στους φτωχούς, στους ανέργους, στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, στους περιθωριοποιημένους των ρευστών κοινωνιών μας, των έντονων και διευρυμένων ανισοτήτων, της επισώρευσης κοινωνικής ευπάθειας ((βλ. σχετικά Wilkinson and Pickett 2009), της διαγενεακής μεταβίβασης της φτώχειας (βλ. Papadakis et al 2017: 13-14) αλλά και των διαγενεακών ανισοτήτων (Green 2017: 11 & 12). Συναινώντας με την άποψη του Beck περί μη ανεπίστρεπτης κίνησης της παγκοσμιοποίησης, ο Σιακαντάρης καταδεικνύει την πρωταρχική πρόκληση- πεδίο παρέμβασης για τη σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία, η οποία οφείλει *«να παρέμβει όχι για να αντιστρέψει αλλά για να αλλάξει την παγκοσμιοποίηση»* (σελ. 291), επαναπροσδιορίζοντας τα ταξικά και θεσμικά της εργαλεία σε αυτό το εγχείρημα ανακατεύθυνσης της παγκοσμιοποίησης.

Και τα 8 προηγθέντα κεφάλαια αποτελούν τους προϋποθετικούς όρους για την διατύπωση από τον συγγραφέα, των 5 θεμελιωδών προκλήσεων για την σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη (όπως τολμηρά επισημαίνει) σοσιαλδημοκρατία, τις οποίες και εκδιπλώνει με συναρπαστικό όσο και πειστικό τρόπο.

Το Πρωτείο της Δημοκρατίας αποτελεί ένα βιβλίο που συγκροτεί επιχείρημα και ανατέμνει θεωρητικές αφετηρίες και διαμάχες, εννοιολογικές ανακατασκευές, χαρακτηριστικά, συστατικά στοιχεία και προκλήσεις για την σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία, εντός της ανεπίστρεπτης παγκοσμιοποίησης και των κοινωνιών της διακινδύνευσης, κοινωνίες που υφίστανται τις συνέπειες της απονεύρωσης της ρύθμισης. Στην Εισαγωγή, στα 9 του κεφάλαια και στο καταληκτικό «Αντί Συμπερασμάτων- Η σοσιαλδημοκρατία, μετά τη δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα», το ανά χείρας βιβλίο του Γιώργου Σιακαντάρη δεν ανατέμνει απλά θεωρητικά εννοιολογικά, ιστορικά και συγχρονικά τη σοσιαλδημοκρατία. Πολύ περισσότερο επιχειρεί να αναδιατάξει τη συζήτηση, προτείνοντας κάποιους από τους κρίσιμους όρους (ανα)συγκρότησης του εγχειρήματος αναπροσδιορισμού της ταυτότητας της. Και το κάνει θέτοντας ερωτήματα, αναλύοντας δεδομένα και προτείνοντας απαντήσεις. Με ισχυρή θεωρητική θεμελίωση, με αφηγηματική δύναμη, με εσωτερικευμένο διάλογο με πλήθος διανοητών όσο και διαρκή αναστοχασμό, ο Γιώργος Σιακαντάρης παραδίδει ένα βιβλίο διανοητικά προκλητικό και αναντίλεκτα συναρπαστικό, που αξίζει να διαβαστεί.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Green, A. (2017), *The Crisis for Young People. Generational Inequalities in Education, Work, Housing and Welfare*. London: Palgrave Macmillan.
- Κοντιάδης, Ξ. (2017), *Η σοσιαλδημοκρατία σήμερα*. Αθήνα: Πόλις.
- Μεταξάς Α-Ι. Δ. (επιμ- 2016.), *Πολιτική Επιστήμη: Διακλαδική και Κριτική Προσέγγιση της Πολιτικής Πράξης (Δεκάτομο Έργο). Τόμος Ι: Προϋποθετικοί όροι, επιστημολογικές προδιαγραφές και ερευνητικές εγγυήσεις*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης & Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου.
- Παπαδάκης Ν. (2017), Για την Αποκατάσταση των Αποχρώσεων. Book review του Α.-Ι.Δ. Μεταξάς (επιμ.) «Πολιτική Επιστήμη: Διακλαδική και Συγχρονική διερεύνηση της Πολιτικής Πράξης». Δεκάτομο Συλλογικό Έργο, στο *Academia Journal*, no 8, 2017, σσ. 111-120.

- Παπαδάκης, Ν. (2018), Το Κοινωνικό Κόστος της Κρίσης, Ανισότητες, Ανεργία-Επισφάλεια και Ευρωσκεπτικισμός στην Ευρώπη σήμερα. Σημειώσεις για την κατάσταση των πραγμάτων και τις προκλήσεις για τη δημόσια πολιτική σε Ευρώπη και Ελλάδα, στα *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, no. 9, Δεκέμβριος 2018, σσ. 5- 24.
- Papadakis, N., Drakaki, M., Kyridis, A. & Papargyris, A. (2017), Between a frightening Present and a disjoined Future. Recession and social vulnerability in the case of Greek Neets: Socio-demographics, facets of the Crisis' Impact and the revival of the intergenerational transmission of poverty”, in *Advances in Social Sciences Research Journal [ASSRJ]*, Volume 4, No 18, Sep 2017, pp. 8- 20.
- Σιακαντάρης, Γ. (2019), *Το Πρωτείο της Δημοκρατίας. Η σοσιαλδημοκρατία μετά τη σοσιαλδημοκρατία*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Schmitt, C. (2016), μετφ [Π. Κονδύλης](#), [Πολιτική θεολογία](#) : Τέσσερα κεφάλαια γύρω από τη διδασκαλία περί κυριαρχίας. Αθήνα : [Κουκκίδα](#).
- Wilkinson, R. & Pickett, K. (2009), *The spirit level*. London: Penguin.